
KRÓNIKA

A MATICA SRPSKA JUBILEUMA. December 9-e és 11-e között Újvidéken háromnapos ünnepségen emlékeztek meg a jugoszláviai szerbség első és máig legjelentősebb művelődési intézménye, a Matica srpska fennállásának 150. évfordulójáról. Ünnepi díszülés, köztársasági elnökünk kitüntetésének átadása, szoboravatás, könyv- és festménykiállítás és tudományos tanácskozás képezte a jubileumi ünnepséget.

Az évforduló alkalmából az újvidéki *Dnevnik* és a belgrádi *Politika* gazdagon illusztrált, terjedelmes mellékletben foglalkozik e jelentős intézmény művelődéstörténeti munkásságával és sokrétű tevékenységével. Bemutatják a Maticának Vajdaság mindmáig legfelszereltebb könyvtárát, gazdag képzőművészeti gyűjteményét és kiadó-vállalatát. Ez utóbbinak valóban régi hagyománya van, hiszen a kiadótevékenység még a Matica megalapítása előtti időkhöz vezethető vissza, pontosabban 1825-re, amikor Pesten — egy évvel az intézmény megalapítása előtt — megjelent Európa máig legöregebb folyóirata a *Letopis*. A terjedelmes információk részletesen szólnak a Matica alaptervékenységeiről, amelyek ma öt tudományos szakcsoportban folynak: az irodalmi-nyelvészeti, a társadalomtudományi (és történelmi), a természet-tudományi, a képzőművészeti és a kéziratosztályban. A mintegy 400 tudományos munkatárs eredményeit több ezer könyv, tanulmány és beszámoló őrzi. E szakosztályok munkájának köszönve olyan jelentős projektek is elkészültek már, mint *A Szerbhorvát Irodalmi Nyelv Szótára* vagy például a

Jugoszláv Írók Lexikona. A kiadótevékenységet mindig fő feladatának tekintette a Matica: már pesti éveiben is 35 kötetet adott ki, nem is beszélve arról, hogy az 1864-es Újvidékre költözködés utáni időszakban 1914-ig még 200 kötet jelent meg, a két háború közötti időszakban 60, 1946-tól napjainkig pedig majd 1500.

Végezetül idézzük Mladen Leskovac akadémikusnak, a Matica srpska elnökének ünnepi bevezetőjéből azt a részt, amely az indulásra vonatkozik:

— Már 1823-ban az újvidéki gimnázium egy fiatal és rendkívül tehetséges tanára, Georgije Magarašević elképzelte, hogy folyóiratot indít, amely elsősorban az irodalom felé fordul, de munkatársi körével sokoldalúan tájékoztat más kérdésekről is. Ne feledjük: ez az időszak, amikor Nyugat-Európa is kezd érdeklődni a szerbek iránt. Magarašević tehát be szeretett volna bennünket is kapcsolni gondolkodásunknak a Nyugat-Európából érkező új és biztató áramlatában... Folyóiratát csak 1824-ben nyomtathatta, és 1825 elején jelent meg. *Serpske letopis*inek nevezte el. A megjelenés után válságba is jutott: az előfizetők hiánya és a veszteségek miatt újvidéki kiadója azonnal felmondta az együttműködést. Úgy tűnt, kénytelen lesz felhagyni tervével. Minden jel arra utal, hogy a szerbség még nem ért meg arra, hogy együtt haladjon az új kor követelményeivel.

A szemük előtt lejátszódó magyar példa másmilyen volt. A magyarok, akiknek helyzete Ausztriában egy csöppet sem volt kedvező, már régen a

nyelv és az irodalom szorongatott helyzetéről beszéltek. 1825. november 4-én gróf Széchenyi, a legtehetősebb magyar mágnások egyike, a parlamentben ikijelentette: egyévi jövedelmét, mintegy 60 000 forintot adományoz a Magyar Tudományos Társaság megalapítására... Példája ragályszerűen terjedt, és november 11-én mintegy 500 000 forintból megalapították a Magyar Tudományos Akadémiát.

Es most figyeljük e két dátumot: a magyarok hazafiaik adományaiból 1825. november 11-én megalapították akadémiájukat, s alig telt el három hónap, a pesti szerb kereskedők már létre is hozták a Matica srpskát...

A JUGOSZLÁV ÍRÓSZÖVETSÉG KÖZGYŰLÉSE. A Jugoszláv Írószövetség december 10-én és 11-én Zágrábban megtartott közgyűlésén a nemzetek és nemzetiségek, a köztársaságok és tartományok irodalmának kapcsolatairól tanácskoztak. A Jugoszláv Írószövetség akcióprogramja kötelezi a Szövetséget az irodalmi alkotómunka értékeléséről és helyzetéről szóló öngazgatási megegyezés tiszteletben tartására, a legfőbb feladat pedig a köztársaságok és tartományok közötti szorosabb és szerteágazóbb együttműködés a nemzetek és nemzetiségek irodalmának rendszeres fordítása és kiadása terén.

A kétnapos tanácskozáson elhangzott vitaindító, a beszámolók és felszólalások alapján a közgyűlés résztvevői javasolják a Jugoszláv Írószövetségnek a következőket:

„Felhasználva azt a teret, amelyet a társult munkáról szóló törvény kínál, még hatásosabb módszert kell találni ahhoz, hogy a társult munka vezérelve megtalálják helyüket az irodalmi alkotómunka és a kiadóházak mindennapi gyakorlatában. Ez konkrétan azt jelenti, hogy a könyv helyzetét összhangba kell hozni az általános társa-

dalmi, politikai és gazdasági kritériumokkal. Más szóval: az alkotást és a kivitelezést, továbbá az értékesítés folyamatát egy kerek egészévé kell tenni, úgy, hogy az kifejezze a Jugoszláviában élő népek és nemzetiségek közös művelődési érdekeit.

Ennek értelmében a Jugoszláv Írószövetség közgyűlése kötelezi az Elnökséget, hogy a jövőben a következők megvalósítására törekedjen:

1. Hozzák meg a megfelelő öngazgatási megegyezéseket, illetve megállapodásokat azzal a céllal, hogy minden köztársaságban és tartományban rendszeresen jelenjenek meg a más köztársaságokban, illetve tartományokban születő művek.

2. Fordítókat kell képezni iskolázott útnján. A fordítóképzésről szóló öngazgatási megegyezésekben elő kell írni, hogy az egyetemek bölcsészettudományi és filológiai karain a fordítást tanuló hallgatókat ösztöndíjban részesítsék.

3. Az irodalomtanítás tantervét (összhangban az iskolareformmal) kritikai elemzés alá kell helyezni. Nem szabad szem elől téveszteni: hazánk népeinek és nemzetiségeinek irodalma is helyet kell, hogy kapjon a tantervben.

4. A Jugoszláv Írószövetség alakítson szakbizottságot, amely a köztársasági és tartományi oktatásügyi titkárságoknak kötelezőolvasmány-jegyzéket készítene minden oktatási szinten.

5. A tömegtájékoztató eszközökben (a sajtóban, a rádióban és a televízióban), de különösen a szépirodalmi és kulturális jellegű kiadványokban helyet kell biztosítani köztársaságaink és tartományaink irodalmának. A kritikai bemutatáshoz kell ragaszkodni.

6. A könyvtárakat is fel kell készíteni e tanácskozás határozatainak megvalósítására. E célból a meglévő könyvtárolományt rendszeresen kell bővíteni a más köztársaságokban és tar-

tományokban megjelenő irodalmi alkotásokkal.

7. Minden köztársaságban és tartományban olyan könyvkereskedéseket kell létesíteni, amelyek feladata a folyóiratok terjesztése.

8. Az irodalmi jellegű rendezvények műsorát olyan értelemben kellene tartalmilag gazdagítani, hogy azok minél hatékonyabban járuljanak hozzá a köztársaságok és tartományok közötti irodalmi együttműködéshez.

9. A köztársaságok és tartományok közötti irodalmi együttműködésről szóló vezéreleveket következetesen kell megvalósítani akkor is, ha irodalmunk külföldön történő bemutatásáról van szó, mindenekelőtt akkor, ha a kívándorlottaknak, az ideiglenesen külföldön munkát vállaló dolgozóknak, a külföldön működő jugoszláv irodalmi és nyelvi tanszékek hallgatóinak mutatják be.

Az itt vázolt terv megvalósítása érdekében a Jugoszláv Írószövetség együtt fog működni az illetékes társadalmi szervezetekkel, és azok széles körű támogatását kéri."

A MAGYAR ÉS A JUGOSZLÁVIAI MAGYAR IRODALOMTÖRTÉNET SZERBHORVÁTUL. Közvetlenül decemberi ünnepe előtt a Matica srpska több nagy jelentőségű, kapitálisnak is mondható művet jelentetett meg, amelyek közül kettő számunkra is igen fontos. Minden bizonnyal művelődéstörténeti esemény, hogy Jugoszláviában először jelent meg szerbhorvátul a magyar és — külön kötetben és egymástól függetlenül — a jugoszláviai magyar irodalomtörténet.

Az *Istorija mađarske književnosti* (a Matica srpska és a Forum közös kiadása) Bán Imre, Barta János és Czine Mihály munkája. A szerbhorvát olvasóközönség elé Sava Babić fordításában került. A magyarországi szerzői hár-

mas felkérésre írta a könyvet, jelentőségét pedig elsősorban abban kell keresni, hogy egészében ad áttekintést egy irodalomról, amivel tulajdonképpen eligazítja az olvasót, és megkönnyíti tájékozódását. A könyv függetlenként bibliográfiát közöl a szerbhorvát nyelvterületen megjelent magyar irodalmi alkotásokról, melynek tanúbizonysága szerint eddig mintegy kétszáz magyar könyv összesen 322 kiadásban jelent meg. Marija Čurčić bibliográfiája szerint Jugoszláviában a legtöbbet fordított magyar író Jókai Mór, akinek 27 műve 34 kiadást ért meg, majd Lukács György következik 18 könyvével. A legnagyobb közönségűikere minden kétséget kizáróan Zilahy Lajosnak van, hiszen 10 lefordított regénye nem kevesebb, mint 97 kiadást ért meg eddig. Csak a *Halálos tavasz* és *A lélek ki-alszik* c. regényének 15—15 kiadása volt. Petőfi versei 12, Adyé 5, Arany Jánosé 4 kötetben jelentek meg.

Az *Istorija mađarske književnosti*, mint azt bevezetőjében olvassuk, „jó útmutatóul szolgál majd, és tovább serkenti a magyar irodalom megismerését és befogadását”.

Ugyancsak a közelmúltban hagyta el a nyomdát Bori Imre *Književnost jugoslovenskih Mađara* c. könyve. A cím kissé megtévesztő, hiszen Bori Imrének az 1968-ban megjelent irodalomtörténetére utal, holott valójában az 1975-ben kiadott *Irodalmunk évszázadai* c. alkotásról van szó. Évi ebben a jugoszláviai magyar irodalmat szintetizáló alkotásában a jugoszláviai magyar irodalom előtörténetét vázolja, bemutatja első emlékeit és összefüggő szövegeit, tehát valójában a XIV. és XV. századi időszakról pásztyázik végig vidékünk irodalmi hagyományain, és jut el 1918-ig, a jugoszláviai magyar irodalom megszületéséig, hogy aztán azt kövesse végig, keletkezésétől egészen napjainkig.

A mű fordításban való megjelenése kapcsán elsősorban azt kell elmondani,

hogy régóta érezhető hiányt pótol az alkotás, hiszen nélküle irodalmunk teljesebb megismerése is lehetetlen volt a szerbhorvát nyelven olvasók számára. A fordítás pontatlansága ellenére, valamint az eredeti mű gazdag, dokumentáló jellegű képanyagának kihagyása e kiadvány mulasztása ugyan, de nem olyan, hogy az egész könyv értékét tenné kérdéssé.

Bori Imre könyvével egyidőben megjelent Radu Flora *A vajdasági román irodalomtörténet* c. munkája is.

A TÖMEGSÍR NEMZETKÖZI SIKERE. Nikola Hercigonja oratóriuma, a *Tömegsír* (Ivan Goran Kovačić azonos című poémájára íródott) az újvidéki operának az utóbbi években minden bizonnyal nemcsak legjelentősebb vállalkozása, hanem legsikeresebb előadása is. Az ősbemutatótól eltelt másfél év alatt hazánk számos nagyvárosában aratott sikert, s mint zeneirodalmunk kivételes alkotása került bemutatásra a köztársaság napja alkalmából a belgrádi televízióban. A tévébemutatót megelőzően az együttes Temesváron vendégszerepelt és ért el nagy sikert, majd decemberben egy újabb külföldi fellépésre került sor: Szegeden adták elő. Ez utóbbi vendégszereplés kapcsán jegyzi meg Pándi Oszkár az újvidéki *Dnevnike*ben, hogy „Csuka Zoltán fordításának köszönve Kovačić *Tömegsírja* nem ismeretlen Magyarországon, de az ottani közönséget a mű objektíve sem motiválhatja oly mértékben, mint bennünket, akik saját történelmünket éljük át benne és mégis a közönséget magával ragadta a mű, ami azt jelenti, hogy a nálunk tárgyilagosabb és semlegesebb közönség is felfedezte a mű értékét”.

DÍJAK, ELISMERÉSEK. A Szerb Szocialista Köztársaság legrangosabb művelődési díjával tüntették ki Urbán

János szabadkai író szépirói és munkásmozgalmunk múltjának feltárása terén kifejtett tevékenységéért és eredményéért.

Az 1921-ben született író verseivel, novelláival és regényeivel már a harmincas évek végétől jelen van irodalmunkban, a legnagyobb sikert mégis történelmi-szociográfiai munkájával érte el. Munkásmozgalmunk múltját és forradalmáraink életútját a történeti hitelesség mellett szépirói módszerekkel dolgozza föl, sikerrel. A munkásmozgalom feltárása eredményezte többek között a *Tűzsziget* c. könyvét (1967-ben jelent meg), amelyben az adatai földmunkás- és munkásmozgalom krónikáját írta meg. *Haláltépett élet* címmel (1972) megírta Balkos Kálmán, *Fáklyafényben* címmel pedig (1974) Cseh Károly forradalmár életútját. Ez utóbbi könyvből Gobby Fehér Gyula *Vallatás* címmel dokumentumdrámát írt, amely immár egy éve szerepel a Szabadkai Népszínház műsorán.

Urbán Jánost a munkásmozgalmi múlt feltárása terén elért eredményeiért Dragojlo Dudić- (a Szerb Harcos Szövetség díja) és Zsáki József-díjban (*Dolgozók*) részesítették.

Még egy vajdasági író részesült jelentős elismerésben. Aleksandar Tišma író (egyébként műfordító is, számos magyar irodalmi alkotás tolmácsolója szerbhorvát nyelven) az *Ušpon čoveka* c. regényéért Nolit-díjat kapott Belgrádban. Tišma regényében kiváló elbeszélőtechnikával olyan személyek sorát rajzolja meg, akiknek tudatába a háború, a megszállás és a koncentrációs táborok mélyen belevésődtek.

A Nolit-díjat az elmúlt tizenöt év folyamán többek között olyan ismert írók kapták, mint Mihailo Lalić, Leonid Šejka, Ivan V. Lalić, Oto Bihalji-Merin és Boba Blagojević.

A Vajdasági Újságírói Egyesület életműért kijáró díjban részesítette Bog-

dánfi Sándor írórt és újságírórt sokévi publicisztikai és fordítói tevékenységének elismeréséül.

Bogdánfi Sándor sok éven át a *Dolgozók* c. hetilap főszerkesztője volt, majd a *Magyar Szóban* a külpolitikai rovatot és a *Kilátó* c. irodalmi mellékletet szerkesztette, jelenleg ismét a *Dolgozók* élén áll. Eddig 4 regénye jelent meg, humoreszkjei és afonizmái is több kötetben ikerülhettek az olvasó elé. A *Tito* c. sorozat fordítója.

MAJTÉNYI MIHÁLY ÉS VARGA ZOLTÁN NOVELLÁI, TOLNAI OTTÓ REGÉNYE FORDÍTÁSBAN. A fenti hírhez kívánkozik a számleadáskor szerzett értesülés, miszerint a belgrádi *Narodna knjiga Könyvkiadó* Naši vidici c. sorozatában megkezdte a jugoszláviai magyar irodalom bemutatását. Méghozzá azonnal három könyvet kínált a szerbhorvát olvasónak: Majtényi Mihály és Varga Zoltán novelláit és elbeszéléseit valamint Tolnai Ottó *Rovarház* c. regényét. Ez utóbbihoz Jovica Acín ismert belgrádi kritikus írt utószót. Majtényi *Csoda a búzaföldön* címmel kiadott kötetét Bori Imre válogatta és látta el utószóval, míg a *Tücsök a hangyabolyban* c. Varga novelláskötet anyagát Gerold László válogatta és ugyancsak ő mutatja be az írórt a könyv utószavában. A könyvek 2000 példányszámban jelentek meg.

A SEPSISZENTGYÖRGYI SZÍNHÁZ VAJDASÁGBAN. A tartományunkban már több ízben vendégsze-

replő marosvásárhelyi színház mellett, december elején még egy romániai magyar együttest ismerhettünk meg: a zombori Népszínház meghívására érkezett Sepsiszentgyörgyi Állami Magyar Színház jó nevű társulatát. Egyhetes sikeres vajdasági turnéjukon hármaskötelezettségű repertoárjuk egy-egy sikeresebb produkcióját láthattuk: a klasszikus magyar színházi irodalomból Vörösmarthy *Csongor és Tündéjét*, a romániai magyar drámairodalomból Székely János *Dózsa*, míg a román nyelvűből George Ciprian *Gácsérfej* című színművét. Egy rövid vendéggáték nyilván kevés ahhoz, hogy teljes biztonsággal fel lehessen mérni egy színház játékstílusát, törekvéseit, egyszerűen a színház arculatát, annyi azonban bizonyos, hogy jól képezett színészi-rendezői káderrel rendelkeznek, a korszerűbb megjelenítési formákat kedvelik, tehát jelenkori színházi törekvések foglalkoztatják. Erre utal mindhárom előadásuk, amelyek közül elsősorban a *Dózsára* figyeltünk föl, elsősorban azért, mert Nemes Levente szinte teljes művészi tökélyvel elevenítette meg. A Székely monodrámában csodálatos szuggesztív indulat, erő, meggyőző drámaiság és mindenkifölött az érzelmek és az értelem bölcs harmóniájából eredő alakábrázolás jellemzi e nagyszerű színész Nemes Levente játékát. Már csak ezért az egy óráért is érdemes lett volna a sepsiszentgyörgyieket látni.

A szabadkai és marosvásárhelyi együttesek eddigi sikeres kölcsönös vendégszereplését itt és Románia magyarlakta vidékein jól kiegészíti majd a Zombor és Sepsiszentgyörgy vonalon történt kezdeményezés.